

קיום מצוה הכרוכה בנתינת ממון ע"י זכיה לאחר

בהלכות קטנות ח"ב סי' ל"א כתב וז"ל:
 "ולענין [נתינת שכר שכיר] אם

זיכהו ע"י אחר יש צדדין בזה, ומסתברא שכל שביד הפועל לילך וליקח שוב אינו עובר בין נתרצה פועל בין לא נתרצה, דהא ליכא לא תלין אתך, "עכ"ל. וכתב עליו מו"ר הגרי"ז שליט"א [במלכים אומניך שם] דאולי דווקא אינו עובר על בל תלין אבל באופן זה אינו מקיים העשה של ביומו תתן שכרו. ולפי המחנ"א הנ"ל מובן החילוק בין העשה לבין הלא תעשה דכיון דעדין הכסף באחריותו אחרי שזיכה ע"י אחר, ולכן את העשה לא מקיים, אע"פ שלא עובר על הלאו, כיון שביד הפועל לבוא ולקחת כדברי הלכות קטנות הנ"ל.

ואפשר היה לחלק בין פדיון הבן לשכר שכיר, דכיון דצריך הפדיון להחיל שם "פדוי" על הבן, לכן כל שהכסף נשאר באחריותו אין בנו פדוי עד שיצאו הה' סלעים מרשותו לגמרי ויגיעו ליד כהן. אבל בשכר שכיר, אפשר שהתורה לא הקפידה רק שהכסף יהיה בבעלותו של הפועל. אמנם נראה דלא שנא, דבשניהם כתוב נתינה, ולכן יש בזה מקום לתרץ דינו של התורה לשמה הנ"ל, ולבאר החילוק בין העשה לבין הלא תעשה.

והנה בשו"ת התעוררות תשובה ח"ג סי' מ"א דן גם בשאלה זו [האם מותר לזכות שכר שכיר ע"י אחר], וכתב חילוק חדש, שאם הפועל לא תובע, יכול לזכות ע"י אחר ובזה מקיים ביומו תתן שכרו,

האם מקיים מצות ביומו תתן שכרו, כשמוכה השכר ע"י אחר?

בשו"ת תורה לשמה סי' קי"ז כתב, מי ששכח לשלם שכר שכיר ביומו, וכבר קיבל על עצמו את השבת, ישאל על קבלתו כדי שירכב על סוס וישלם. וכל זה לרווחא דמילתא דהא הקבלה היתה בטעות, עכ"ד. והקשה מו"ר הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א, בספרו "מלכים אומניך" פ"ג הערה ט' למה לא יקנה לו ע"י אחר או בקנין אודיתא, דהרי לצורך מצוה מותר להקנות בשבת (או"ח שכ"ב)?

ואפשר לתרץ על פי דברי המחנה אפרים הלכות זכיה סימן ל"ג שהביא את דברי המהרש"ל שכתב שאם אין כהן בעיר יכול האב לזכות לכהן את החמש סלעים ע"י אחר. וחלק עליו המחנ"א, וכתב דכיון דהתורה חייבו לאב באחריותם עד שיגיעו ליד כהן, נראה דודאי לא מהני זכייתו אלא לענין דלא מצי אב למהדר ביה, אבל באחריותה קיימי. דלא גרע מהאומר תן מנה זה לפלוני בעל חובי, דאע"ג דאם רצה לחזור אינו חוזר אפ"ה באחריותה קיימי, וחמש סלעים של בן חוב הוא ג"כ, ע"כ. [הו"ד בנתינה"מ סימן רמ"ג ס"ק י']. ואפשר לומר שגם ה"תורה לשמה" ס"ל כהמחנ"א ולכן פסק שישאל על קבלתו כדי לרכב על סוס לשלם לשכיר במועדו, כיון דבזכיה או באודיתא עדין דמי השכירות באחריותו ואינו מקיים המצווה.

אבל אם הפועל תבע אותו ולא היה לו ^{אוצר החכמה} במה לשלם ואחר כך השיג ידו, אינו יוצא ידי המצוות עשה אם יזכה ע"י אחר, ד"אליו הוא נושא את נפשו" כתיב, וכיון שהשכירות לא הגיע לידו ממש אינו יכול להשיב את נפשו, ואפי' בפועל עשיר, דמה שכתוב "נפשו" אין הכוונה רעבונו או חסרונו, אלא הכוונה רצונו וחפצו דהיינו דמי השכירות שעבורם טרח.

ויש להעיר דאכן בגמ' ב"מ דף קי"א ע"א דרשו מהתיבה "אתך" את החילוק בין תבעו, ללא תבעו. אבל לענין אחר, שאם לא תובע לא עובר על הלאו. ואילו מהפסוק "אליו הוא נושא את נפשו" דרשו לרבי יוסי ברבי יהודה אפילו לא שכרו אלא לבצור לו אשכול אחד של ענבים שעובר משום בל תלין, ולת"ק דרשו מפני מה עלה זה בכבש ונתלה באילן ומסר את עצמו למיתה - לא על שכרו, ועוד דרשו שכל הכובש שכר שכיר כאילו זולל את נפשו, ומנא ליה לדרוש דרשה חדשה שאם תבע שאינו יכול לזכות לו ע"י אחר? וצ"ע.

והנה המהרי"ט אלגזי בהלכות בכורות להרמב"ן [פרק ח' בסוף אוק' פ"ד ד"ה ויש לחקור] הביא דברי המחנ"א הנ"ל שדימה פדיון הבן למלוה, וכיון שזיכה ע"י אחר שלא בהסכמת המלוה עדיין הלוה חייב באחריות, וה"ה שלא יצא ידי חובת פדיון הבן. וחלק עליו המהרי"ט אלגזי וס"ל לחלק בין מלוה לפדיון, שבפדיון הבן כיון שהכהן אינו יכול לתובעו, דהרי יכול לתת לכהן אחר, ואדרבא זכות הוא לו שזיכה לו ע"י אחר, ושוב אין הה' סלעים באחריותו, ושפיר יצא ידי חובה. ולפי זה יודה מהרי"ט אלגזי בשכר שכיר.

כיון ששכר שכיר הוא ממון שיש לו תובעין ועל כן אינו יוצא ידי חובת המצוה אם מזכה ע"י אחר.

אף בספר אמרי בינה דיני פדיון הבן סימן ז' הביא דברי המחנ"א ותמה עליו, דאע"פ דנכון ואמת שעדיין הה' סלעים באחריותו, אבל הרי אם לא יאבד ויגיעו בשלום ליד הכהן אזי יהיה בנו פדוי למפרע, כמו במתנה על מנת להחזיר דמהני בפדיון הבן לכשיקיים התנאי ויחזיר.

הפרי חדש [יורה דעה סי' ס"א ס"ק י"ג] כתב דיוצא ידי נתינת מתנות כהונה ¹²³⁴⁵⁶⁷ כשמזכה לכהן ע"י שלוחו, בידיעת הכהן ורצונו. ומה שדרשו חז"ל בספרי דברים [י"ח ג'] על הפסוק "ונתן לכהן הזרע" וגו', ונתן לכהן עצמו [משמע לכהן ולא לשלוחו], איירי בלא ידיעת הכהן. ומביאו החת"ס יו"ד סימן רצ"ב, וכתב החת"ס הטעם שצריך ידיעת הכהן, כי גם הכהן המקבל מתנות כהונה עושה מצוה בקבלתו, ומצוה בו יותר מבשלוחו, ויכול להיות שלא ניחא לכהן שיזכו עבורו כי רוצה לקיים המצוה בגופו, ולכן צריך את ידיעתו. [והדוגמה לדבר מצינו בברכת כהנים, דכתב בספר חרדים דגם הישראלים בכלל המצוה, [עיי' ביאור הלכה ריש הל' נשיאת כפים], וכן לגבי יבמה שגם עליה יש מצות עשה שמסייעת ליבם לקיים מצות יבום, וגם אצלה נדחה הלא תעשה.] ובסוף התשובה העלה החת"ס שאע"ג דמדינא דהש"ס אפשר לפדות ע"י שליח, מ"מ בימינו אין לעשות כן ע"י שליח ישראל, כיון שהגאונים תיקנו לכהן לומר "במאי בעית טפיי" וישראל אינו יכול לומר דבר זה כי אינו בכלל המצוה. וואע"פ שצווחו

הבעה"ב באחריות לא ממצות פדיון שכבר בנו פדוי אלא ככל אחריות ממון של חברו שפושע בו", עכ"ל. [וצ"ל שאיירי בשליח כהן לבל יסתור דברי עצמו בסי' רצ"ב]

ולפי זה לכא' אפשר לזכות שכר שכיר ע"י אחר, דכל הריעותא כתב המחנ"א ^{אוצר החכמה} הוא משום חיוב האחריות, אך לדברי החת"ס באמת אינו חייב באחריות אחרי שזיכה לכהן. והכא נמי בנידון דידן. [אמנם יתכן שמודה החת"ס למה שכתב נכדו ההתעוררות תשובה שאם תבע השכיר, אינו יכול לזכות ע"י אחר].

הראשונים על זה, לא עלתה בידם לשנות המנהג כי כל דברי הגאונים קבלה ותורה. [יתירה מזו כתב החת"ס שם סי' רצ"ז וז"ל: "וזהמזכה ה' סלעים לכהן על ידי שליח י"ח ואינו דמיון לפטר חמור התם משהפריש תו אינו באחריותו, מה שאין כן הכא חייב באחריותו אחר הפרשה עד שיקיים מצות נתינה או ליד כהן או ליד הזוכה בעבורו, ושוב אין בעה"ב חייב באחריותו למצות פדיון אלא באחריותו המעות פי' אם הזוכה בשבילו פושע חייב הוא באחריותו ככל נפקד ואם אין לו לשלם ובעה"ב פשע שמסרו לזה חייב

סיכום

בפדיון הבן

- א. דעת המהרש"ל שיוצא ידי חובה.
- ב. ^{אוצר החכמה} דעת המחנה אפרים ונתיבות המשפט דאינו יוצא יד"ח אם מזכה ע"י אחר. ¹¹²³⁴⁵⁶⁷
- ג. דעת המהרי"ט אלגאזי דיוצא ידי חובה אע"פ שחייב עדיין באחריות.
- ד. דעת הפר"ח והחת"ס, דיוצא יד"ח, בידיעת הכהן. [לחת"ס גם פטור מאחריות].
- ה. דעת האמרי בינה דכשמגיע ליד כהן. יוצא י"ח למפרע.

בשכר שכיר

- א. לדעת המחנה אפרים נראה דאינו יוצא ידי חובה, וכן נראה בדעת המהרי"ט אלגאזי דהרי הוי ממון שיש לו תובעים. וכן עולה מתשובת התורה לשמה.
- ב. לדעת החת"ס, בידיעת הפועל נראה שיוצא ידי חובה.
- ג. לדעת ההתעוררות תשובה אם תבעו הפועל אינו יוצא יד"ח, ואם לא תבעו יוצא יד"ח ויתכן שמודה לו החת"ס.